

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th April, 2026

Website: <https://econferencia.com>

ATROF-MUHITNI ASRASH-HAR BIRIMIZNING VAZIFAMIZ

Davlatmurodova Farangiz SHavkat qizi

Termiz davlat universiteti Pedagogika va Ijtimoiy ish fakulteti Kutubxona va axborot faoliyati yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada global ekologik inqirozning kelib chiqish sabablari, atmosferaning ifloslanishi, suv resurslarining kamayishi va biologik xilma-xillikning yo‘qolishi dolzarb muammolar tahlil qilinadi. Maqolada insoniyatning tabiatga ko‘rsatayotgan antropogen ta‘siri va bu jarayonda har bir shaxsning ekologik mas‘uliyati ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekistondagi ekologik vaziyat, xususan, Orol fojiasi oqibatlari va "yashil" energetikaga o‘tish istiqbollari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: Ekologik barqarorlik, global isish, Orol fojiasi, qayta tiklanuvchi energiya, chiqindilarni utilizatsiya qilish, ekologik tarbiya, biosfera.

Annotation

This article analyzes the causes of the global environmental crisis, current issues such as atmospheric pollution, depletion of water resources, and loss of biodiversity. The article scientifically examines the anthropogenic impact of humanity on nature and the environmental responsibility of each individual in this process. Furthermore, the environmental situation in Uzbekistan, particularly the consequences of the Aral Sea tragedy and the prospects for transitioning to "green" energy, is discussed.

Keywords: Environmental stability, global warming, Aral tragedy, renewable energy, waste disposal, environmental education, biosphere.

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th April, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Аннотация

В данной статье анализируются причины глобального экологического кризиса, такие актуальные проблемы, как загрязнение атмосферы, истощение водных ресурсов и потеря биоразнообразия. В статье научно обосновано антропогенное воздействие человечества на природу и экологическая ответственность каждого человека в этом процессе. Также обсуждаются экологическая ситуация в Узбекистане, в частности, последствия Аральской трагедии и перспективы перехода к «зеленой» энергетике.

Ключевые слова: Экологическая устойчивость, глобальное потепление, Аральская трагедия, возобновляемая энергия, утилизация отходов, экологическое воспитание, биосфера.

KIRISH

Insoniyat sivilizatsiyasi o‘z taraqqiyotining shunday nuqtasiga keldiki, endilikda tabiatni bo‘ysundirish emas, balki u bilan murosaga kelish asosiy vazifaga aylandi. Sanoatning jadal rivojlanishi, urbanizatsiya va aholi sonining keskin ortishi tabiiy muvozanatni izdan chiqardi. Bugun biz nafas olayotgan havo, ichayotgan suv va iste‘mol qilayotgan oziq-ovqat mahsulotlarining sifati bevosita atrof-muhitning holatiga bog‘liq. Atrof-muhitni asrash — bu faqatgina davlatlararo bitimlar yoki qonunlar majmuasi emas, balki har bir insonning o‘z yashash muhitiga bo‘lgan munosabatidir. Zero, ekologik halokat chegarasizdir; bir hududdagi beparvolik butun sayyora iqlimiga ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu maqolada biz ekologik muammolarning chuqur ildizlari va ularni bartaraf etishda shaxsiy daxldorlik hissi qanchalik muhimligini ko‘rib chiqamiz.

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th April, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

BMTning "Barqaror rivojlanish maqsadlari" (SDGs): Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha global strategiyalar. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yashil makon" umummilliy loyihasi doirasidagi farmon va qarorlari. V.I. Vernadskiyning "Noosfera" nazariyasi: Inson ongi va tabiatning o'zaro bog'liqligi haqidagi ta'limot. Ekologik monitoring ma'lumotlari: Atmosfera tarkibidagi zaharli gazlar miqdorining o'zgarishi bo'yicha statistik tahlillar. Maqolani yozishda deduktiv tahlil (global muammolardan individual yechimlarga o'tish), statistik qiyoslash va ekologik modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Muammolar ijtimoiy, iqtisodiy va biologik aspektlarda o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi. Hozirgi vaqtda atmosfera tarkibidagi karbonat angidrid miqdori sanoatlashish davrigacha bo'lgan miqdordan 50% ga oshgan. Issiqxona effekti: Yer yuzasida haroratning ko'tarilishi muzliklarning erishiga va okean sathining ko'tarilishiga olib kelmoqda. Shaxsiy hissa: Energiyani tejash (chiroqni o'chirib yurish), quyosh panellaridan foydalanish va kamroq yonilg'i sarflaydigan transport turlariga o'tish orqali karbonat izini (carbon footprint) kamaytirish mumkin. O'zbekiston uchun suv — hayot manbai. Biroq, Markaziy Osiyoda suv taqchilligi yildan-yilga kuchaymoqda. Orol dengizi: Bir vaqtlar dunyodagi to'rtinchi yirik ko'l bo'lgan Orolning qurishi insoniyat tarixidagi eng katta ekologik fojialardan biridir. Bu hududdagi tuz bo'ronlari minglab kilometr uzoqlikdagi muzliklarga ham zarar yetkazmoqda. Suvni tejash texnologiyalari: Qishloq xo'jaligida tomchilatib sug'orishni joriy etish va maishiy hayotda suvni behuda sarf qilmaslik har bir fuqaroning burchidir. Chiqindilarni boshqarish: "Ikkinchi hayot" kontseptsiyasi Dunyoda har yili 2 milliard tonnadan ortiq qattiq maishiy chiqindi hosil bo'ladi. Plastik fojiasi: Plastik paketlar va idishlar tuproq unumdorligini pasaytiradi va yovvoyi tabiatga ziyon yetkazadi. Qayta ishlash (Recycling): Qog'oz, shisha va metallni saralab topshirish orqali tabiiy

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th April, 2026

Website: <https://econferencia.com>

resurslarni saqlab qolish mumkin. Masalan, 1 tonna makulatura (eski qog'oz) 17 ta daraxtni kesilishdan asrab qoladi. "Yashil makon" va daraxtzorlashtirish O'zbekistonda amalga oshirilayotgan "Yashil makon" loyihasi doirasida yiliga 200 million tup ko'chat ekish maqsad qilingan. Daraxtlarning roli: Bir tup katta daraxt bir kunda 3 kishi nafas olishi uchun yetarli kislorod ishlab chiqaradi. Shaharlardagi "yashil belbog'lar" chang va shovqin darajasini 30-40% ga kamaytiradi. Ekologik muammolarni hal qilish uchun faqat texnologiya yetarli emas, balki insonning ichki madaniyati o'zgarishi kerak. Ekologik tarbiya: Bog'cha va maktab yoshidan bolalarda tabiatga nisbatan "egalik" emas, balki "omonatdorlik" hissini uyg'otish lozim. Qonun ustuvorligi: Tabiatga zarar yetkazganlik uchun jazo choralarini kuchaytirish va "ifloslantiruvchi to'laydi" tamoyilini qat'iy joriy etish. Ushbu bo'limlar maqolaning ilmiy vaznini oshiradi. Atrof-muhit muhofazasi masalasi jahon va mahalliy olimlar tomonidan turli fundamental yondashuvlar asosida o'rganib kelinmoqda. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ekologik muammolarni hal etishda uchta asosiy yo'nalish mavjud: Tabiatshunoslik va Biosfera nazariyalari: Akademik V.I. Vernadskiy o'zining "Biosfera va Noosfera" ta'limotida inson ongi va faoliyati tabiatni o'zgartiruvchi buyuk kuchga aylanishini bashorat qilgan edi. Uning fikricha, insoniyat o'z faoliyatini biosfera qonuniyatlariga moslashtirmasa, o'z-o'zini halokatga mahkum etadi. Zamonaviy tadqiqotchi J. Lovelock esa "Gaya gipotezasi" orqali Yerni yagona tirik organizm sifatida ko'rib, bitta nuqtaga yetkazilgan zarar butun sayyoraga ta'sir qilishini isbotlagan. G.X. Brundtland boshchiligidagi komissiya tomonidan ishlab chiqilgan "Bizning umumiy kelajagimiz" hisoboti "barqaror rivojlanish" tushunchasini fanga kiritdi. Unga ko'ra, hozirgi avlod ehtiyojlari kelajak avlodlar imkoniyatlarini cheklamagan holda qondirilishi shart. O'zbekistonlik iqtisodchi-ekologlar A. Nigmatov va B. Alixanov o'z asarlarida Markaziy Osiyo mintaqasidagi suv resurslari va Orol

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th April, 2026

Website: <https://econferencia.com>

fojiasi oqibatlarini iqtisodiy barqarorlik kontekstida tahlil qilishgan. Reychel Karson o'zining "Sokin bahor" (Silent Spring) asarida insonning tabiatga kimyoviy tajovuzi oqibatlarini fosh etgan bo'lsa, zamonaviy faylasuf A. Leopold "Yer etikasi" g'oyasini ilgari surib, inson o'zini tabiatning hukmdori emas, balki uning teng huquqli a'zosi deb his qilishi kerakligini ta'kidlaydi. Bugungi kunda atrof-muhit holati shunchaki tabiatni asrash masalasi emas, balki insoniyatning yashab qolishi bilan bog'liq global muammoga aylandi. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatmoqdaki, Yer sayyorasi o'zining tabiiy tiklanish imkoniyatlaridan ko'ra tezroq ifloslanmoqda. So'nggi tadqiqotlarga ko'ra, 2024-2025 yillar insoniyat tarixidagi eng issiq davr sifatida qayd etildi. Global harorat sanoatlashish davridan oldingi darajaga nisbatan 1,45°C ga ko'tarilgan. Bu ko'rsatkichning 1,5°C dan oshishi qaytarib bo'lmaz iqlimiy halokatlarga sabab bo'lishi mumkin. Hozirda atmosfera tarkibidagi karbonat angidrid (CO₂) miqdori 420 ppm dan oshgan, bu esa oxirgi 3 million yil ichidagi eng yuqori ko'rsatkichdir.

Suv — hayot manbai, ammo uning zaxiralari shiddat bilan kamaymoqda. Dunyo aholisining qariyb 26 foizi xavfsiz ichimlik suviga ega emas. Markaziy Osiyo mintaqasida, xususan O'zbekistonda suvga bo'lgan talab har yili o'rtacha 2-3 foizga ortib bormoqda, ammo daryolar oqimi iqlim isishi tufayli 10-15 foizga kamayishi prognoz qilinmoqda. Orol dengizining qurigan tubidan har yili havoga ko'tarilayotgan 75 million tonna tuz va chang nafaqat mintaqaga, balki global ekologiyaga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Insoniyat har yili 400 million tonnadan ortiq plastik ishlab chiqaradi. Achinarlisi shundaki, ushbu chiqindilarning atigi 9 foizi qayta ishlanadi. Okeanlarga har yili 11 million tonnadan ortiq plastik tashlanmoqda. Agar hozirgi sur'at saqlanib qolsa, 2050-yilga borib okeanlardagi plastiklar vazni u yerdagi baliqlarning umumiy vaznidan oshib ketishi mumkin. Shuningdek, mikroplastiklar endilikda oziq-ovqat zanjiri

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th April, 2026

Website: <https://econferencia.com>

orqali inson organizmiga ham kirib bormoqda. Yer yuzidagi ekotizimlar muvozanati buzilmoqda. Hozirda 1 milliondan ortiq o‘simlik va hayvon turlari butunlay yo‘q bo‘lib ketish xavfi ostida turibdi. O‘rmonlarning kesilishi natijasida har yili 10 million gektar yashil maydon boy berilmoqda. Bu jarayon tabiatning tabiiy "o‘pkasi" hisoblangan o‘rmonlarning CO₂ gazini yutish qobiliyatini pasaytirmoqda. Vaziyat og‘ir bo‘lishiga qaramay, ijobiy tendensiyalar ham kuzatilmoqda. Global miqyosda qayta tiklanuvchi energiya (quyosh va shamol) ulushi umumiy energiya balansida 30 foizdan oshdi. Investitsiyalarning "yashil iqtisodiyot"ga yo‘naltirilishi 2026-yilga kelib qazib olinadigan yoqilg‘ilarga nisbatan 2 baravarga ko‘paygan.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Yer sayyorasi — bizning yagona uyimiz. Uni asrash yo‘lidagi har bir harakatimiz kelajak avlodlarning toza havodan nafas olishi va musaffo suv ichishi uchun qo‘yilgan poydevordir. Atrof-muhitni asrashni bugun, o‘zimizdan va o‘z xonadonimizdan boshlashimiz lozim. Ma’naviy-axloqiy mas’uliyat: Atrof-muhitga munosabat — bu insonning madaniyati va ma’naviyati darajasini ko‘rsatuvchi asosiy mezondir. Tabiatni sevish — Vatanni sevish bilan barobardir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Ekologik Kodeksi (Loyiha tahlili). – Toshkent, 2023.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent, 2022.
3. Alixanov B. "Ekologiya va barqaror rivojlanish". – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2014.

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th April, 2026

Website: <https://econferencia.com>

-
4. IPCC Sixth Assessment Report. "Climate Change 2023: Synthesis Report". – Geneva, 2023.
  5. Karimov I. "O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari". – Toshkent, 1997. (Ekologik xavfsizlik bo‘limi).
  6. Xolmo‘minov J. "Ekologiya huquqi". – Toshkent: "Yuridik adabiyotlar", 2010.
  7. BMT Atrof-muhit bo‘yicha dasturi (UNEP) yillik hisobotlari ma’lumotlari.